

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران

*دکتر داود کرمی **منوچهر عبدالهی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۸/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۹/۱۷

چکیده

ارزش و اهمیت موضوع بزهکاری اطفال، مساله‌ای مهم و غیرقابل تردید در جوامع امروزی است که لزوم پیشگیری از آن نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. مشارکت و همکاری خانواده و مدرسه موضوعی است که در راستای ارتقای کیفیت در اجرای برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری اطفال پا به عرصه ظهور گذاشته است. اهمیت و نقش ایجاد چنین مشارکتی، خود محصول و زاییده‌ی اهمیت و جایگاه والای هر یک از این دو نهاد اجتماعی در بحث پیشگیری از بزهکاری اطفال می‌باشد. چرا که خانواده از یک طرف اولین نهادی است که طفل پس از تولد در آن پا می‌گذارد و از الگوهای موثر در یادگیری رفتاری کودکان در نخستین سال‌های زندگی به شمار می‌رود. ورود کودک به محیط مدرسه نیز اولین گام وی برای تطابق با اصول و مقررات اجتماعی است. بنابراین مشارکت خانواده و مدرسه می‌تواند جایگاه بسیار مهمی در زندگی اطفال و شکل‌گیری شخصیت آنان داشته باشد و به همین جهت می‌تواند نقش مهمی در امر شناسایی کودکان بزهکار یا در معرض خطر بزهکاری و حل مشکلات آنان ایفا نماید. واژگان کلیدی: پیشگیری، بزهکاری، خانواده، مدرسه، سیاست جنایی، اطفال

*استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

یکی از مهمترین راهکارهای ارتقای سطح کیفی در اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های پیشگیرانه در امر بزهکاری اطفال عبارت است از مشارکت نهادهای اجتماعی و مردمی و هماهنگ سازی برنامه‌های اجرایی توسط این نهادها. هدف از مشارکت عبارت است از جلوگیری از انجام فعالیت‌های موازی به جهت کاهش تلفات انرژی و سرمایه و کاهش هزینه و حتی جلوگیری از وقوع اقدامات و راهکارهای متضاد توسط نهادهای مختلف که موجب ختشی شدن اثر برنامه‌ها می‌گردد. در این بین خانه و مدرسه به لحاظ اینکه هر دو از نخستین نهادهایی هستند که کودک در راستای رشد جسمی و روحی و شکل‌گیری شخصیت و اجتماعی شدن در آنها پای می‌نهد، فلذا مناسب‌ترین گزینه‌ها برای شروع مشارکت در زمینه اجرای برنامه‌های پیش‌گیرانه منسجم از بزهکاری هستند. دستاوردهای حاصل از این تحقیق می‌تواند تاثیر بسزایی در امر مشارکت خانه و مدرسه در پیش‌گیری هدفمند و ضابطه‌مند از بزهکاری اطفال ایجاد نماید.

۱. طفل

مقصود ما از معنا و مفهوم لغوی یک واژه، عبارت است از معنای آن واژه فارغ از مفهوم خاصی که ممکن است در برخی از علوم یا نصوص فقهی یا حقوقی داشته باشد. در این راستا نویسندگان برخی معانی قابل توجه برای عباراتی نظیر طفل، کودک، صغیر، نوجوان، حمل و ... آورده‌اند. به عنوان مثال دکتر محمد معین در کتاب فرهنگ فارسی خود معنای لغوی جنین را منطبق بر هر چیز پوشیده و مستور و موجودی که پس از لقاح تخمک حاصل می‌شود ولی هنوز دوران رشد خود را در داخل پوسته تخمک یا رحم مادر می‌گذراند، می‌داند (معین، ۵۸:۱۳۸۷). همچنین در عربی واژه‌های طفل و صغیر مترادف کودک، واژه رضیع به معنای شیرخوار، و واژه صبی نیز گاه به معنای کودک و گاه به معنای شیرخوار است (دانشنامه حوزوی ویکی فقه، www.wikifeqh.ir تاریخ مراجعه: ۱۳۹۲/۹/۷).

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۱۷

۲. پیشگیری

الف) مفهوم پیشگیری

به جهت فهم دقیق پیشگیری، ابتدا به بررسی معنای لغوی و پس از آن، معنای اصطلاحی پیشگیری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. معنای لغوی

واژه‌ی «پیشگیری» از نظر لغوی به معنای عمل پیشگیری، جلوگیری، دفع، میانجی، حفظ صحت و منع سرایت مرضی از پیش گرفتن می‌باشد (معین، ۱۳۸۷).

۲. معنای اصطلاحی

در خصوص مفهوم پیشگیری و طبقه‌بندی پیشگیری از جرم تعاریف متعددی انجام گرفته است. بسیاری تعریفی کلی از پیشگیری ارائه نموده‌اند که پیشگیری عبارت است از تدابیر و اقداماتی که برای جلوگیری از ارتکاب جرم و محدود کردن آن اتخاذ می‌شود.

به طور کلی پیشگیری در اصطلاح جرم‌شناسی دارای دو مفهوم موسع و مضیق هست. پیشگیری در معنای موسع عبارت است از کلیه تدابیر و اقداماتی که ماهیت کیفری و غیر کیفری دارند که در یک جامعه و در یک گستره‌ی مشخص مثلاً یک شهر، در جهت کاهش نرخ جرم یا ممانعت از وقوع جرم، توسط دولت یا سازمان‌های مردم نهاد زیر نظر دولت طراحی و اجرا می‌شود.

در این تعریف گفته می‌شود چون هدف پیشگیری از جرم است، استفاده از هر وسیله‌ای مجاز می‌باشد (نجفی ابرندآبادی ۱۳۹۰: ۱۲۳۷).

۱۱۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

مفهوم موسع پیشگیری، طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیر کیفی را در برمی‌گیرد. در مقابل مفهوم مضیق از پیشگیری قرار دارد که فقط تدابیر غیر کیفری را شامل می‌گردد (میر خلیلی، ۱۳۸۸:۳۲).

هدف از پیشگیری دور ساختن کودکان و نوجوانان از رفتارهای ضداجتماعی طی مراحل اولیه زندگی آن‌ها از یک سو و نظارت و حمایت از کودکان در وضعیت دشوار است. (معظمی، ۱۳۸۸:۴۴).

۳. بزهکاری

الف) مفهوم بزهکاری

۱) معنای لغوی

بزه در فرهنگ لغت به معنای گناه و خطا (معین، ۱۳۸۷) و بزهکاری مترادف عدوان و گناهکاری (همان) آمده است. در دانشنامه جرم‌شناسی آمده: بزهکاری در معنا و مفهوم لفظی عبارت است از ترک انجام وظیفه قانونی و یا ارتکاب عمل خطایی که الزاماً عنوان جرم ندارد. معذک این اصطلاح غالباً معادل جرم، و به ویژه در ارتباط با جرائم ارتكابی از سوی اطفال و نوجوانان به کار می‌رود. بزهکاری اطفال در معنای متداول و غیرحقوقی آن، شامل رفتارهایی از قبیل مدرسه‌گریزی یا فرار از کنترل والدین، خانه‌گریزی می‌شود که در یک فرد بالغ، مجرمانه تلقی نمی‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰:۱۸۷).

۲) معنای اصطلاحی

در معنای اصطلاحی بزه، عبارت از اقدام به عملی است که برخلاف موازین، مقررات، قوانین و معیارهای ارزشی و فرهنگی جامعه می‌باشد و لذا اقدام به عملی که برخلاف موازین، مقررات و معیارهای ارزشی فرهنگ هر جامعه باشد، در آن جامعه

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۱۹

بزهکاری یا جرم تلقی می‌شود و کسانی که مرتکب چنین عمل خلافی شوند بزهکار نامیده می‌شوند (محمدی اصل، ۱۳۸۵: ۴۱).

ب) انواع بزهکاری اطفال

- جرائم علیه اموال
- جرائم علیه اشخاص
- جرائم جنسی
- جرائم مواد مخدر
- ولگردی و تکدی

۴. مشارکت خانواده و مدرسه در زمینه شناسایی کودکان بزهکار

برقراری مشارکت میان خانواده و مدرسه در زمینه شناسایی کودکان بزهکار با شناخت چهارعنصر نیازهای کودکان، آسیب‌ها و خطرات تهدیدکننده آنان، عوامل بزهکاری و نهایتاً کودکان مشکل‌دار امکان‌پذیر می‌باشد. فلذا ما در این مبحث مختصراً به بررسی موارد مذکور می‌پردازیم.

۴.۱: شناسایی نیازهای کودکان

محیط خانواده، محیطی است که کودک از ابتدای تولد در آن رشد و نمو می‌کند و اولین برخوردها و رفتارها را در خانه از والدین و سایر اعضای خانواده خود دیده و بدون شک اعمال و رفتار و عادات وی از این محیط تأثیر می‌پذیرد. لذا در طول دوران کودکی و نوجوانی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در ساخت و شکل‌گیری شخصیت طفل و ایجاد زمینه برای نوع رفتار وی در جامعه، شرایط موجود در خانواده است. در واقع زیربنای اصلاح هر جامعه‌ای در خانواده شکل می‌گیرد. فلذا نقش خانواده زودتر از نقش مدرسه در این زمینه شروع می‌شود. این در حالی است که والدین طفل می‌توانند حتی قبل از رسیدن طفل به سن مدرسه با پیوستن به طرح‌های پیشگیرانه که توسط

۱۲۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

نظام آموزشی خصوصاً مدارس ارائه می‌شوند، آموزش لازم را برای کشف و شناسایی نیازهای کودکان خود فراگیرند.

۴.۲: شناسایی آسیب‌ها و خطرات تهدیدکننده‌ی اطفال

شکی نیست که استحکام خانواده موجب استحکام روحی و جسمی اعضای آن می‌باشد و خانواده با ایفای صحیح وظایف خود می‌تواند از بسیاری از انحرافات پیشگیری کند. قریب به اتفاق محققان مسائل بزهکاری کودکان و نوجوانان بر این نظر توافق دارند که منشأ اصلی بسیاری از مسائل نابهنجار مربوط به کودکان و نوجوانان را باید در خانواده جستجو کرد. محققان دریافتند آن دسته از کودکانی که مورد بی‌توجهی والدین خود قرار دارند یا احساس عدم انسجام خانوادگی دارند، بیشترین احتمال را برای درگیری در اعمال بزهکارانه یا بزه‌های ویژه کودکی دارند. خانواده‌هایی که در آن فقدان صمیمیت و کمبود محبت و حمایت از کودک موج می‌زند و خانواده‌هایی که در آن‌ها اختلاف، کشمکش، خشونت و بدرفتاری چشمگیر است، کودکان به احتمال زیاد به سوی بزهکاری و انحراف متمایل می‌شوند (خسروشاهی و منصور، ۱۳۸۹:۱۱). عصیان، پرخاشگری، گوشه‌نشینی و ارتکاب بزه، از مهمترین اثرات محیط متشنج خانوادگی در دوران طفولیت و بلوغ می‌باشد (کتولی نژاد، ۱۳۹۰:۲۸۲). از سوی دیگر والدین شایسته‌ای که دارای اعتماد به نفس، مهربان و با اراده هستند، قادرند کودکان خود را حتی در نامناسب‌ترین محله‌های شهری، از خطر بزهکاری در امان بدارند (معظمی، ۱۳۹۱:۲۲۴). از دیگر عوامل خطر مؤثری که این محیط ممکن است داشته باشد، روابط ناموزون و قهرآمیز بین اطفال و والدین، اقدامات تنبیهی و تشویقی بی‌ضابطه و بی‌قاعده، بی‌اعتنایی والدین نسبت به رفتار کودک که حتی همین بی‌اعتنایی می‌تواند باعث شود که والدین پس از گذشت چند سال، فرزندان را دقیق نشناسند و همین عدم شناخت منجر به عجز و ناتوانی از اقدام مناسب در مورد طفل می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰:۱۲۸۱). در این راستا نکته حائز اهمیت در خصوص سوء رفتار با کودکان این است که کودکانی که در معرض سوء رفتار در خانواده باشند، احتمال

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۲۱

بیشتری دارد که از منزل فرار کنند. هر چند فرار، خود انحراف است؛ اما در غالب موارد زمینه‌ساز رفتارهای انحراف و بزهکاری دیگری از جمله سرقت، اعتیاد و... می‌باشد. از طرف دیگر غالباً به علت عدم وجود مکان امن، در دام تبهکاران و افراد خلافکار گرفتار می‌شوند.

۴.۳: شناسایی عوامل بزهکاری

مرحله اول در پیشگیری از بزهکاری اطفال در تمامی جوامع، شناسایی علل و عوامل زمینه‌های بروز آن می‌باشد. بنابراین خانواده‌ها و مدارس می‌توانند با همکاری و مشارکت در شناسایی این عوامل، نقشی مهم در برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری اطفال ایفا نمایند. خانواده از مهمترین عوامل در وقوع بزهکاری‌ها می‌باشد. عواملی همچون سوء رفتار با کودک، سوءاستفاده، بی‌توجهی به نیازهای عاطفی و جسمانی وی، غفلت و سهل‌انگاری، تربیت نادرست، سطح ضعیف سواد و دانش والدین، اعتیاد و یا بزهکاری اعضای خانواده، عدم کنترل و مراقبت و نظارت والدین از کودک، عدم کفایت دارایی خانواده و مشکلات اقتصادی، طلاق و فروپاشی خانواده، سوء رفتار خانواده نسبت به کودکان و بی‌بندوباری و نبود تربیت دینی در خانواده، دیگر مواردی است که می‌تواند در این حوزه، به عنوان خطر، کودک را در معرض خطر قرار داده و تعامل این عوامل ممکن است باعث افزایش فعالیت بزهکارانه گردد. جهل خانواده‌ها نسبت به مسائل تربیتی و عدم آشنایی با طرز برخورد با کودکان و نوجوانان، از مهمترین عوامل بروز بزهکاری کودکان و نوجوانان در سطح خانواده عنوان شده است (گل محمدی، ۱۳۹۰:۳۲۲). از دیگر سو عدم ورود به مدرسه و همچنین ترک تحصیل را از آسیب‌زاترین عوامل خطری در ارتباط با مدارس دانست. بنا به اعلام معاون وزیر آموزش و پرورش کشور، تنها دو ماه پس از آغاز سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ یکصد و پانزده هزار کودک پس از ثبت‌نام در مقطع ابتدایی در سراسر کشور ترک تحصیل کردند (مهدوی، ۱۳۹۱:۲۸۱). فقر، شرایط نامطلوب خانوادگی، استعمال مواد مخدر، حاملگی زودرس، خودکشی، همکاری با باندهای بزهکاری، روش‌های آموزشی و تربیتی غلط

۱۲۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

مدارس، فعالیت جنسی زودرس، اختلالات رفتاری و ضعف اعتماد به نفس، افزایش خشونت و زورگویی در مدارس، از عوامل مؤثر بر این مسئله به شمار می‌روند (همان، ۳۲۱). همچنین عوامل خطری که در گروه‌های همسالان ممکن است وجود داشته باشد، عبارت از ارتباط با همسالان منحرف و بزهکار و طرد شدن کودک از گروه همسالان سالم و بهنجار و عدم قدرت و مهارت کودک در برقراری ارتباط صحیح با همسالان خود در مدرسه و در محیط‌های خانوادگی می‌باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۰: ۱۲۸۳). به جهت بعد روحی و روانی انسان، که رکن اصلی در پرورش و تربیت وی است، می‌توان به عوامل خطری چون، خود پنداری منفی، ضعف اعتماد به نفس، ضعف عزت نفس، عدم احساس خود اثرمندی، عدم قدرت تصمیم‌گیری، نقص منبع کنترل و ناتوانی در تأخیر امیال، خطاهای شناختی و ناتوانی در مقابله با فشار، نقص مهارت‌های ارتباطی و نقص در مهارت پیوند با دیگران، اختلال هویت و خصوصیات منفی خلقی و عاطفی اشاره کرد (مهدوی، ۱۳۹۱: ۱۴۲). این مجموعه عوامل خطر که بروز و استمرار رفتارهای بزهکارانه را در کودکان و نوجوانان مساعد می‌کنند، تأثیر متقابل بر یکدیگر دارند. به عبارت دیگر در مسیر رشد و جامعه‌پذیری کودک، تمامی این عوامل خطر مختلف، سهیم هستند و همدیگر را کامل می‌کنند. به همین جهت در پیشگیری باید با رویکردی چند جانبه و نسبت به همه‌ی این عوامل، برنامه‌ریزی و اقدامات مشترک لازم توسط والدین طفل و اولیای مدرسه صورت گیرد.

۴.۴: شناسایی کودکان مشکل‌دار

خانواده پس از آنکه با اقدام مشترک با مدرسه در زمینه شناسایی نیازهای کودکان درصدد برآوردن این نیازها برآمد و آگاهی لازم را در زمینه شناخت آسیب‌ها و خطرات تهدیدکننده اطفال و عوامل مؤثر در بزهکار شدن طفل خود را از مجرای مشارکت با مدرسه به دست آورد، می‌بایست گام مؤثر دیگری در این مشارکت بردارد و اولیای مدرسه را با ارائه اطلاعات صادقانه در شناسایی مشکلات فرزند خودیاری رساند. این

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۲۳

مهم امری است که جز از طریق مشارکت صادقانه اولیای طفل با مسئولین مدرسه و یا مشاوران معرفی شده از سوی ایشان محقق نخواهد شد.

۵. شیوه‌های حل مشکلات کودکان بزهکار از طریق مشارکت

خانواده و مدرسه

با توجه به مطالب گفته شده، و اهمیت آموزش و پرورش و مدرسه در فرآیند رشد کودکان، اهمیت نقش مدرسه در اقدامات پیشگیرانه رشدمدار و همکاری این نهاد با نهاد خانواده پرواضح است. خانواده و مدرسه می‌توانند با تعامل با یکدیگر در خصوص مسائل آموزشی، رفتاری و انضباطی دانش آموزان، با برنامه‌ریزی و هماهنگی باهم، نسبت به حل مشکلات اطفال در زمینه های فرهنگی، تربیتی، اجتماعی، اقتصادی، روحی و روانی و تحصیلی مشارکت نمایند. آموزش والدین، آموزش حقوق به اطفال و خانواده‌ها و استفاده از خانواده‌های صالح جهت حمایت از اطفال خاص از دیگر زمینه‌های مشارکت خانواده‌ها و مدارس در حل مشکلات می‌باشد.

۵.۱ حل مشکلات فرهنگی و تربیتی و اجتماعی

خانواده همچنین می‌تواند با تقویت رابطه محبت‌آمیز میان والدین و کودک و تقویت اعتقادات دینی و تشویق و تنبیه کودک، نقش کنترلی و نظارتی خویش را به خوبی ایفا نماید. خانواده‌ها به جهت بافت مستحکمی که دارند، در ساخت رفتار اجتماعی کودکان از طریق الگوبرداری و هویت‌سازی آنان می‌توانند در جلوگیری از وقوع بزهکاری مؤثر باشند. در اغلب خانواده‌هایی که دارای محیط گرم و صمیمی و بامحبت و منسجم هستند، انتقال فرهنگ و هویت اجتماعی به سادگی صورت می‌پذیرد (کتولی نژاد، ۱۳۹۰: ۲۹۱). رفتار کودک، کارکرد ویژه سازمان شخصیت اوست و ساختار شخصیت از طریق فرآیند یادگیری و تعامل با محیط‌های اولیه جامعه‌پذیری به تکامل می‌رسد.

۱۲۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

جامعه‌پذیری فرآیندی است که کودک از طریق آن، عناصر اجتماعی و فرهنگی محیط را فراگرفته و قابلیت‌ها و توانایی لازم را برای حضور مؤثر و مثبت در زندگی اجتماعی و پذیرش نقش مطلوب اجتماعی تقویت می‌کند. کودکان از طریق دو نهاد خانه و مدرسه فرآیند جامعه‌پذیری را طی می‌کنند و اختلال در این فرآیند، کودک را در معرض خطر انحراف از معیارهای پذیرفته‌شده اجتماعی و بزهکاری قرار می‌دهد (مهدوی، ۱۳۹۱:۳۹۷). کودک حیاتی‌ترین دوران رشد خود را در محیط خانواده آغاز می‌کند، این نهاد، مسئولیت اصلی را در اجتماعی کردن فرزندان و برآوردن نیازهای بنیادین آن‌ها بر عهده دارد. خانواده به‌عنوان یک‌نهاد اجتماعی، مسئول حفظ نسل، اجتماعی کردن فرزندان، و فراهم کردن محیط پرمهر و محبت برای کودکان است و نقش بسیار مؤثری در اجتماعی کردن افراد و پیشگیری از بزهکاری دارد. به وسیله خانواده می‌توان از طریق مداخله در فرآیند رشد کودکان و بهبود شرایط زندگی آنان و سالم ساختن محیط خانواده سعی در کاهش عوامل خطرزا و تقویت عوامل حمایتی و در نتیجه پیشگیری از جرم نمود. بنابراین این نهاد، در فرآیند پیشگیری رشدمدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان اهمیت بسیاری داشته و نقش مهمی را می‌تواند در رفع عوامل خطر و انجام مداخلات حمایتی داشته باشد. به همین جهت نیز در مقدمه پیمان‌نامه حقوق کودک (۱۹۸۹) و همچنین رهنمودهای ریاض (۱۹۹۰) به لزوم حمایت و مساعدت کافی دولت‌ها به خانواده، در جهت رفع نیازها و تأمین رفاه خانواده و مراقبت و حمایت از کودکان و تضمین رفاه جسمی و روانی آنان تأکید شده است. در این راستا افزایش سیاست گسترش برنامه‌های پیش‌گیری اجتماعی با مشارکت خانواده‌ها و مدارس، راه‌حلی مناسب برای پیش‌گیری از بزهکاری کودکان می‌باشد. اقداماتی نظیر آموزش همگانی، اشتغال‌زایی، برنامه‌ریزی دقیق و منسجم برای اوقات فراغت کودکان، گسترش برنامه‌ها و فعالیت‌های تفریحی و ورزشی و هنری، ارتقای باورهای دینی و... باهدف حفظ ثبات زندگی خانوادگی و تأمین و پرورش و رشد هماهنگ و همه‌جانبه استعدادهای کودکان از جمله این برنامه‌ها می‌باشد

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۲۵

(عباچی، ۱۳۸۳: ۵۸). لزوم حمایت از خانواده‌ها و انجام مداخلات حمایتی در درون خانواده‌ها مبتنی بر این منطق است که جامعه نباید منتظر بماند تا کودکان در محیط نامساعد خانوادگی دچار انواع آسیب‌های جسمی و روانی گردیده و تبدیل به فردی نابهنجار شوند و پس از آن از طریق امکانات پلیسی و قضایی و با صرف هزینه‌های بسیار، به دنبال تعقیب و مجازات آنان باشد. به همین جهت هرچه اقدامات حمایتی در مراحل زندگی کودک، زودتر آغاز شوند، از تأثیر بیشتری برخوردار خواهند بود (مهدوی، ۱۳۹۰: ۳۹۷). توانمندسازی و آموزش مهارت‌های فرزند پروری والدین، برطرف کردن آسیب سوء رفتار مزمن والدین، حفظ شخصیت فرزندان و پرورش حس اعتماد به نفس در آنان و نظارت والدین از دیگر عوامل و راهکارهای حمایتی در محیط خانواده است که انجام آن به عهده‌ی نهاد آموزشی است. از سوی دیگر مدرسه نیز محیطی است که می‌تواند گرفتاری‌ها و مشکلات خانوادگی کودک را جبران نماید. نقش مدارس در پیشگیری رشد مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان، بسیار پررنگ و مهم می‌باشد. بسیاری از اختلافات رفتاری در کودکی و نوجوانی نشان‌دهنده بروز بزهکاری در آینده است (همان، ۲۸۰). در این راستا و به جهت جلوگیری از بزهکاری اطفال در آینده گسترش صلاحیت‌ها و مهارت‌های اجتماعی در طفل توسط خانواده‌ها و مدارس امری ضروری است. مراد از توسعه و گسترش مهارت‌های اجتماعی در طفل، همزیستی و همکاری با دیگران و کنترل رفتار با دیگران می‌باشد. در این اقدامات باید تلاش شود تا کودک هیجانات و احساسات خود را شناسایی کرده، با دیگران روابط سازنده و مثبت داشته باشد و اختلافات را حل و فصل نماید. برای این کار ضروری است از یک طرف برای والدین دوره‌های آموزش روش‌های القای مهارت‌ها و توانایی اجتماعی توسط مدارس برگزار شود و از طرف دیگر کودکان نیز در قالب تشکیل جلسات و پنخس فیلم و تئاتر، نقش‌های اجتماعی را به تدریج فراگیرند. البته باید توجه داشته باشیم که این اقدامات باید متنوع باشد و اهداف ذیل را دنبال کند:

- آموزش قدرت گفتگو و بیان احساسات

- درمان ترس و اضطراب طفل و آموزش مقابله با آن
- آموزش چگونگی مدیریت امیال پرخاشگرانه و کنترل خشم
- آموزش شیوه خوب زندگی کردن و معاشرت با دیگران
- آموزش احترام به حقوق دیگران و عذرخواهی کردن

برای تأثیر بهتر این اقدامات می‌توان با برگزاری کارگاه‌ها به سرپرستی چند مددکار و روانشناس و مربیان اطفال، اهداف مورد نظر را در قالب نمایشنامه به اطفال القا نمود (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۹۰:۱۲۹۱). البته نباید فراموش کنیم که اجرای این برنامه و موفقیت‌آمیز بودن آن، نیاز به تربیت و آموزش مربیان، جرم‌شناسان، روانشناسان، روان‌پزشکان و متخصصان علوم تربیتی داریم. از طرف دیگر کودکان و نوجوانان در فرآیند رشد اجتماعی خود، هم‌زمان با تقویت حس هویت فردی و استقلال، به دلیل احساس برابری و مشابهت، جذب گروه همسالان خود می‌شوند. به همین دلیل در این دوره، نفوذ گروه همسالان بر وی افزایش یافته و تأثیرپذیری کودک از آن‌ها به شدت افزایش می‌یابد. فلذا استفاده از این نفوذ همسالان بر یکدیگر، در برنامه‌های حمایتی پیشگیری رشدمدار از بزهکاری کودکان و نوجوانان حائز اهمیت بسیار می‌باشد. برخورداری از دوستان سالم و دارای رفتارهای مناسب، حمایت از جانب دوستان صمیمی سازگار با اجتماع، ایجاد باشگاه‌ها و نهادهایی برای فعالیت‌های کودکان و نوجوانان، ایجاد تفریحات سالم برای کودک و همسالان وی، و ... از عوامل حمایتی در این زمینه می‌باشد. همچنین تحقیقات نشان می‌دهد عضویت نوجوانان در گروه‌های خیابانی جوانان، بروز رفتارهای بزهکارانه را تشدید می‌کند (معظمی، ۱۳۹۱:۲۵۶). ارتباط کودک با گروه همسالان غیرقابل اجتناب است. خصوصاً که این گروه‌ها در جامعه‌پذیر کردن کودکان و نوجوانان نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کنند و از دیدگاه جامعه‌شناسی پس از خانه و مدرسه، به عنوان سومین عامل جامعه‌پذیری کودکان تلقی می‌شود. گروه همسالان جامعه‌پذیری خود را از دو طریق آموزش ارزش‌ها و هنجارها و الگوهای رفتاری و همچنین وارد کردن آن‌ها در نظام شخصیتی نوجوانان ایفا می‌کند

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۲۷

(مهدوی، ۱۳۹۱:۲۳۰). به جهت اهمیت این مسئله در کشورهای مختلف برنامه‌های حمایتی بسیاری، مبتنی بر گروه همسالان طراحی و اجرا شده است. برنامه کمک درسی همسالان، برنامه میانجی‌گری همسالان، برنامه حمایتی مساعدت همسالان، برنامه شبکه حمایتی همسالان از مهمترین این برنامه‌هاست که بررسی آن‌ها در قالب این تحقیق نمی‌گنجد. خانواده‌ها و مدارس همچنین می‌توانند در اقدامات و برنامه‌های پیشگیری اجتماعی محور، باهدف کاهش و از بین بردن علل جرم‌زا در محیط‌های اجتماعی و اعمال اصلاحات و تغییرات در محیط‌هایی که جرم‌زا هستند، با یکدیگر مشارکت نمایند. ایجاد درآمدزایی و اشتغال‌زایی در محله‌ها، تأسیس مکان‌های تفریحی و مراکز آموزشی و پرورشی غیردولتی در مناطق محروم از طریق جلب حمایت‌ها و کمک‌های مردمی و... از جمله این اقدامات می‌تواند باشد (عباچی، ۱۳۸۳:۵۹).

۵.۲ حل مشکلات اقتصادی

تردیدی در خصوص اهمیت نقش مدرسه در آموزش مهارت‌های زندگی، توسعه دانش و معلومات و آگاهی و تقویت حس مسئولیت کودکان و همین‌طور پیشگیری از بزهکاری، وجود ندارد. به همین جهت قانون اساسی کشور ما و همین‌طور اسناد بین‌المللی، حق دسترسی به امکانات مناسب آموزشی به طور رایگان را برای تمامی کودکان به رسمیت شناخته‌اند. البته در کشور ما امروزه ثبت‌نام در مدارس غیرانتفاعی که آموزش در آن‌ها از سطح کیفی بالاتری برخوردار است رایگان نیست و در مقابل سطح علمی برخی از مدارس دولتی نیز قابل قبول نیست. به نظر می‌رسد که مدرسه بتواند با برقراری تعامل دوسویه با والدین اطفال در تشخیص کودکانی که خانواده‌های آن‌ها از سطح مالی مناسبی برخوردار نیستند را شناسایی کرده و با معرفی آن‌ها به اداره آموزش و پرورش منطقه نسبت به ارائه تسهیلات مالی جهت فراهم آوردن حداقل امکانات زندگی و تهیه اسباب و لوازم تحصیل اقدام نماید. خانواده‌ها و مدارس همچنین می‌توانند با ایجاد زمینه اشتغال و کاهش میزان بزهکاری و توزیع عادلانه

۱۲۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

فرصت‌ها می‌توانند در پیشگیری از بزهکاری کودکان فعالیت نمایند (اشراقی ویزدانی، ۱۳۸۴:۱۳۹).

۵.۳ حل مشکلات روحی و روانی

ایجاد محیطی سالم و آرام در خانواده، تفاهم پدر و مادر، وجود رابطه صمیمانه و دوستی و تفاهم میان والدین و فرزندان، موجب آسایش خاطر کودک در خانواده می‌شود و محیط خانه را به پناهگاهی امن برای وی تبدیل می‌کند که در آن احساس امنیت دارد و باعث می‌شود در پی دوستان ناباب که در نتیجه فقدان روابط صمیمانه در خانواده است، نباشد (متولی زاده، ۱۳۸۶:۱۳۱). در این راستا ساترلند بیان می‌دارد که هر چه روابط اعضای خانواده، از صمیمیت بیشتری برخوردار باشد، امکان بروز انحراف کمتر است. نظریه هیرشی نیز حاکی از آن است که کاهش دلبستگی و صمیمیت در روابط متقابل اعضای خانواده، روی میزان بزهکاری تأثیر مثبت دارد. همچنین مطالعات نشان می‌دهد که بزهکاری نوجوانان با خانواده گسسته شده ارتباط دارد. غالباً میزان بزهکاری در خانواده‌های گسسته، نسبتاً بالاتر از خانواده‌های سالم است. پژوهشگران معتقدند کلید رشد سالم، هماهنگی مناسب بین خلق و خوی کودک و محیط خانواده است. وقتی والدین کودک دشوار برای او زندگی خانوادگی شاد و باثباتی را فراهم آورند، رفتارهای منفی و مشکل‌زای کودک به موازات افزایش سن کاهش می‌یابد (آزموده، ۱۳۹۰:۲۲). همچنین رابطه صمیمانه میان دانش‌آموزان و معلمان و اولیای مدارس، توجه به شخصیت، استعدادها و توانایی‌های کودکان، افزایش آگاهی دانش‌آموزان، عدم تبعیض میان شاگردان، افزایش برنامه‌های علمی، تفریحی، ورزشی و استفاده از امکانات آموزشی مناسب، ایجاد انگیزه تحصیلی، شناسایی افراد ناهنجار و بزهکار و بررسی علل بزهکاری آنان توأم با هدایت و کنترل مستمر، به کارگیری مناسب اصل تشویق و تنبیه، استفاده از کادر مجرب معلمان، مددکاران اجتماعی و مشاوران در مدارس، مشارکت دادن دانش‌آموزان و ایجاد حس مسئولیت در آنان و اصلاح روش‌های تدریس و ارزیابی، موجب کاهش زمینه‌های بزهکاری در محیط

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۲۹

مدرسه می‌گردد (شامیاتی، ۱۳۸۹: ۲۷۶). یاری گرفتن از مشاوران متخصص در رفع مشکلات کودکان نوجوانان نیز از دیگر موارد همکاری میان خانواده‌ها و مدارس در پیشگیری از بزهکاری ایشان می‌باشد (گل محمدی، ۱۳۹۰: ۳۲۴). بنابراین خانواده و مدرسه در زمینه‌ی حل مشکلات روحی و روانی کودک نقش بسزایی دارند. مسلماً فراهم آوردن محیطی آرام که اطفال در آن رشد کرده و تحصیل نمایند با همکاری و مشارکت خانواده و مدرسه مؤثرتر و راهگشایتر خواهد بود. همچنین اگر کودکی در محیط خانه با مشکل روحی مواجه شده باشد اولیای طفل و یا احدی از ایشان می‌توانند مسئولین مدرسه را با اطلاع رسانی دقیق و به هنگام و صادقانه در امر درمان و برطرف سازی این مشکل یاری نمایند و تأثیر برقراری مشارکت عمیق میان اولیای طفل و مربیان مدرسه قبل از بروز چنین مشکلاتی روحی بر اطفال بر جلوگیری از آن بر کسی پوشیده نیست. چراکه اگر طفلی به واسطه وجود مشکل روحی از حساسیت بالاتری نسبت به سایر همکلاسی‌های خود برخوردار بوده و یا از آن رنج ببرد، ممکن است واکنشی غیرمعمول به رفتاری عادی از سوی مربی و یا همکلاسی‌های خود دست بزند. این در حالی است که اگر والدین به هنگام مربیان مدرسه را از وجود چنین مشکلی در کودک خود باخبر سازند، می‌تواند از ورود صدمات روحی شدیدی به طفل خودداری کرد. به‌عنوان مثال چنانچه کودکی مبتلا به بیماری خاصی همچون هموفیلی باشد و اتفاقاً مربی در کلاس بدون توجه به وجود این بیماری در یکی از شاگردان اعلام نماید که " افراد مبتلا به هموفیلی معمولاً تا سن ۲۵ سالگی بیشتر عمر نمی‌کنند؛" این مسئله می‌تواند ضربه روحی شدیدی به کودک مبتلا وارد سازد و حتی به لحاظ روانی تأثیر منفی بر روند بهبودی و درمان آن کودک بگذارد.

۵.۴ آموزش حقوق به اطفال

آموزش حقوق به اطفال توسط خانواده و مدارس، به منظور پیشگیری از بزهکاری امری ضروری است که در برخی کشورها نیز برنامه آموزش حقوق از طریق آموزش و استفاده از الگوهای آموزشی همچون ایفای نقش، یا حضور در زندان یا دادگاه‌ها،

۱۳۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

پیاده‌سازی شده است. از این طریق می‌توان بر میزان هنجار پذیری دانش‌آموزان از طریق ایجاد حس تعهد به هنجارهای اجتماعی و تقویت احساس مسئولیت آن‌ها نسبت به خود و همسالان و اولیای خانه و مدرسه و توجه به ارزش‌های اخلاقی افزود. در این برنامه‌ها باید تلاش شود تا با تقویت حس تعلق دانش‌آموزان به جامعه و قبول این مسئله که خود، عضوی از جامعه و تشکیل‌دهنده‌ی آن هستند، حقوق را به زبان ساده به دانش‌آموزان آموزش داده و احترام به قانون را در ایشان پایه‌گذاری نمایند (معظمی، ۱۳۹۱:۲۵۴). می‌توان تأثیر این آموزش‌ها را از طریق بازدیدهای علمی و میدانی و اردویی در پیشگیری از وقوع جرم بالا برد. بدین صورت که مثلاً در یک اردوی یکروزه به آموزش آشنایی با عوارض بزهکاری‌های اجتماعی پرداخت، یا با بردن کودکان و خصوصاً نوجوانان به مراکز بازپروری و بازآموزی همچون کانون‌های اصلاح و تربیت، باعث آشنایی ایشان با این مراکز شده و نگرش آن‌ها را نسبت به جرم و بزهکاری تغییر داد. همچنین می‌توان با ایجاد برنامه‌های دسته‌جمعی و گروهی برای اردو و بازدید از ندامتگاه‌ها و نشستن پای صحبت خلاف‌کارها، موجبات عبرت‌گیری هرچه بیشتر و رفع بیکاری کودکان و نوجوانان را فراهم آورد (رجبی پور، ۱۳۸۷:۱۴۴).

۵.۵ حل مشکلات تحصیلی کودک

پرواضح است که وظیفه اصلی ارتقای سطح تحصیلی دانش‌آموزان به عهده مدارس می‌باشد، لیکن بر کسی پوشیده نیست که بی‌توجهی و غفلت والدین و عدم پیگیری ایشان نقش به‌سزایی درافت تحصیلی کودکان دارد. این امری بین‌المللی است تا جایی که در بیانیه اهداف ملی آموزش و پرورش آمریکا در سال ۲۰۰۰ ترغیب و تشویق والدین به پیگیری وضعیت تحصیلی کودکان از جمله مهمترین اصول برشمرده شده است. گام اول را در مشارکت خانه و مدرسه در حل مشکلات تحصیلی باید مدرسه بردارد. مدرسه باید والدین را از افت تحصیلی باخبر سازد و حساسیت آن‌ها را نسبت به عواقب منفی ناشی از آن برانگیزد. مدرسه همچنین نباید والدین را در افت تحصیلی کودکان مقصر جلوه دهد، چراکه در این صورت والدین خود را کنار کشیده و امکان

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۳۱

رسیدن به تفاهم و اقدام مشترک از بین می‌رود. مدرسه باید به والدین بیاموزد که در خانه محیط شبه آموزشی برای کودکان فراهم کنند، نه آنکه با خروج از مدرسه کودکان کاملاً از بحث تحصیلی فارغ شوند تا صبح روز بعد که به مدرسه می‌روند. همچنین مدرسه باید به والدین بیاموزد و بقبولاند که به فرزندان خود اعتماد کنند و وظایفی را به عهده ایشان بسپارند و از این طریق موجب ارتقای سطح اعتماد به نفس کودکان خود شوند. توجه با این تکتک اساسی بسیار حائز اهمیت است که پس از ورود به مدرسه کودکان بیشتر وقت مفید خود را در مدرسه می‌گذرانند و در حقیقت مرکز ثقل آموزشی و تربیتی آنان از خانه به مدرسه تغییر می‌کند. در این میان والدین خود باید پس از درک این مطلب، کودکان را به حرف‌شنوی از مربیان و مسئولان مدرسه تشویق و ترغیب کنند تا رفته‌رفته توازنی میان نقش خانه و مدرسه حاکم شده و مشارکتی متوازن شکل گیرد (مهدوی، ۱۳۹۱: ۴۷۱).

۵.۶ استفاده از خانواده‌های صالح جهت حمایت از اطفال خاص

یکی دیگر از زمینه‌های مشارکت خانواده و مدرسه در حل مشکلات، استفاده از خانواده‌های صالح به منظور حمایت و نگهداری از کودکان خاص و دارای حالت خطرناک، با هدف ارائه خدمات و کنترل و نظارت شدید برای اصلاح و تربیت کودکان به ویژه کودکانی که از نعمت والدین محروم هستند یا والدین آنها قادر یا مایل به مراقبت از آنها نمی‌باشند و همچنین کودکانی که والدین آنها از هم طلاق گرفته‌اند و یا معتاد هستند (معظمی، ۱۳۹۱: ۲۳۵). در این راستا مدرسه باید کودکانی که شرایط خاص دارند را شناسایی نموده و از طریق روش‌های قانونی در اختیار خانواده‌های صلاحیت‌دار قرار دهد.

نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر سعی گردید مسایل مختلفی در زمینه‌ی سیاست جنایی ایران و نقش خانواده و مدرسه و مشارکت این دو نهاد در پیشگیری از بزهکای اطفال مورد بررسی قرار گیرد.

خانواده و مدرسه نقش مهم و تعیین کننده در رشد و شکل دهی شخصیت کودکان داشته و با توجه به تحقیقات به عمل آمده در این مقاله همکاری و مشارکت این دو نهاد به صورت هدفمند و سازمان یافته و با شناخت کافی از مسائل تعلیم و تربیت، نقش و حقوق متقابل و با بهره‌مندی از ظرفیت‌ها و توان یکدیگر، می‌تواند زمینه ساز تربیت صحیح کودکان و پیشگیری از بزهکاری آنان در آینده باشد. چرا که بهترین زمان برای پیشگیری از بزهکاری دوران طفولیت است که شخصیت طفل هنوز شکل نگرفته و حتی اگر شکل گرفته باشد امکان تغییر آن وجود دارد. بنابراین خانواده و مدرسه می‌توانند با مشارکت و تعامل هدفمند و برنامه‌ریزی شده با یکدیگر، گامی اساسی در جهت پیشگیری از بزهکاری اطفال بردارند.

از میان مدل‌های ارائه شده برای پیشگیری از بزهکاری، مدل مناسب پیشگیری از بزهکاری اطفال پیشگیری رشد‌مدار یا زودرس می باشد که فرآیند اصلی آن، بر دو محور اساسی شناسایی و ارزیابی عوامل خطر گرایش اطفال به ارتکاب جرم در نهادهای جامعه پذیری نخستین خانواده، مدرسه و گروه همسالان، و به کارگیری عوامل حمایتی در این محیط‌ها استوار است. هدف از این نوع پیشگیری، مداخله در سنین مختلف رشد یک طفل به منظور پیشگیری از ارتکاب جرم در آینده می‌باشد. بنابراین گام اصلی در برقراری مشارکت خانه و مدرسه، همکاری در زمینه‌های شناسایی کودکان بزهکار با شناخت چهار عنصر نیازهای کودکان، آسیب‌ها و خطرات تهدیدکننده کودکان، عوامل بزهکاری آنان و در نهایت شناسایی کودکان مشکل‌دار و حل مشکلات آنها در زمینه‌های فرهنگی، تربیتی، اجتماعی، اقتصادی، روحی و روانی و تحصیلی می‌باشد. آموزش والدین، آموزش حقوق به اطفال و استفاده از خانواده‌های

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۳۳

صالح جهت حمایت از اطفال خاص از دیگر زمینه‌های مشارکت خانواده‌ها و مدارس در حل مشکلات می‌باشد.

۱۳۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱- کتاب‌ها

۱. اردبیلی، محمدعلی، حقوق جزای عمومی، جلد دوم، تهران، نشر میزان، چاپ یازدهم، ۱۳۸۵
۲. امامی، سید حسن، حقوق مدنی، جلد پنجم، تهران، کتابفروشی اسلامی، چاپ بیست و ششم، ۱۳۸۵
۳. دانش، تاج زمان، طفل بزهکار کیست، روش اصلاح و تربیت او چیست، تهران، انتشارات کیهان، چاپ اول، ۱۳۸۵
۴. ژرژ پیکا، جرم‌شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، میزان، چاپ دوم، ۱۳۹۰
۵. سادات، محمدعلی، راهنمایی پدران و مادران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱
۶. شامبیاتی، هوشنگ، بزهکاری اطفال و نوجوانان، تهران، انتشارات مجد، چاپ دوم، ۱۳۸۹
۷. صلاحی، جاوید، بزهکاری اطفال و نوجوانان، تهران، نشر میزان، چاپ سوم، ۱۳۸۷
۸. طه، فریده، بررسی کنگره‌های پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد (۱)، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰
۹. عباچی، مریم، حقوق کیفری اطفال در اسناد سازمان ملل متحد، تهران، انتشارات مجد، چاپ اول، ۱۳۸۰
۱۰. غفوری غروی، سید حسن، انگیزه‌شناسی جنائی: پژوهشی درباره بزهکاری اطفال و نوجوانان در ایران، تهران، انتشارات دانشگاه ملی ایران، ۱۳۵۹
۱۱. گسن، ریموند، جرم‌شناسی نظری، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران، انتشارات مجد، چاپ اول، ۱۳۷۴

- پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۳۵
۱۲. گسن، ریموند، جرم‌شناسی کاربردی، ترجمه مهدی کی‌نیا، تهران، نشر مترجم، چاپ اول، ۱۳۷۰
۱۳. محمدی اصل، عباس، بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی، تهران، علم، چاپ اول، ۱۳۸۵
۱۴. معظمی، شهلا، بزهکاری کودکان و نوجوانان، تهران، دادگستر، چاپ ششم، ۱۳۹۱
-
۱۵. -----
-
- ۱۳۸۸، چاپ اول، -----
۱۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران، انتشارات فرهنگ نما، چاپ اول، ۱۳۸۷
۱۷. منصور، محمود؛ دادستان، پریخ، لغت‌نامه روانشناسی، تهران، لوحه، ۱۳۵۶
۱۸. مهدوی، مهدی، پیشگیری از جرم، تهران، سمت، چاپ اول، ۱۳۹۰
۱۹. میرخلیلی، سید محمود، پیشگیری وضعی از بزهکاری با نگاهی به سیاست جنایی اسلام، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۸
۲۰. نجفی توانا، علی، نابهنجاری و بزهکاری کودکان و نوجوانان از منظر جرم‌شناسی مقررات داخلی و اسناد بین‌المللی، تهران، آموزش و سنجش، چاپ اول، ۱۳۸۵
۲۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین؛ هاشم بیگی، حمید، دانشنامه جرم‌شناسی، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ دوم، ۱۳۹۰
۲۲. نوبهار، وحید؛ جلالی، فرزاد و واعظ طبسی، محمد، درآمدی بر حقوق کودک، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۸۲
۲۳. نوبهار، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی، تهران: نشر گنج دانش، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۴

۲- مقاله‌ها

۲۴. آزموده، ادریس، "نقش خانواده در پیشگیری از وقوع جرم"، پیشگیری رشد‌مدار، مجموعه مقالات ارسالی اولین همایش ملی پیشگیری از جرم، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، چاپ اول، تهران، نشر حدیث کوثر، جلد دوم، ۱۳۹۰

۱۳۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

۲۵. اردبیلی، محمدعلی؛ حسینی، سید محمد؛ فرجیها، محمد و محمدی، قاسم، میزگرد پیشگیری از جرم در حقوق کنونی ایران، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۸ و ۴۹، پاییز و زمستان ۱۳۸۳

۲۶. اسداللهی، عبدالرحیم؛ برات‌وند، محمود، رابطه بین کودک آزاری والدین و الگوی مجرمانه شرارت در کودکان آزار دیده، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۹، زمستان ۱۳۸۴

۲۷. اشراقی، محمود؛ یزدانی، محمد حسین، پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات علوم اجتماعی ایران، پیش شماره ۲

۲۸. جمشیدی، علیرضا، "آسیب‌های مصرف مواد مخدر و ضرورت اصلاحات قانونی"، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۴

۲۹. حاجی ده آبادی، محمد علی، پرورش اجتماعی کودک و نوجوانان از دیدگاه روایات، تربیت، سال دوازدهم، شماره هفتم

۳۰. -----، پیشگیری از جرم، مجموعه مقالات دانشنامه امام علی (ع)، چاپ دوم، تهران، مرکز نشر آثار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۲، جلد پنجم

۳۱. خسروشاهی، قدرت اله؛ حیدر منصوری، پیشگیری زودرس از بزهکاری با رویکرد خانواده مدار، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال پنجم، شماره شانزدهم، پاییز ۸۹

۳۲. خسروشاهی، قدرت اله، پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی، مجله پژوهش‌های مدیریت راهبردی، شماره ۳۰ و ۳۱

۳۳. رجبی پور، محمود، "بزهکاری دانش‌آموزان و امکان پیشگیری اجتماعی رشدمدار از دیدگاه کارشناسان آموزش و پرورش"، فصلنامه دانش انتظامی، تابستان ۱۳۸۷، شماره ۳۹

۳۴. عباچی، مریم، "پیشگیری از بزهکاری و بزه دیدگی کودکان"، دادگستری، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۸۳

۳۵. کتولی نژاد، خدابخش، "نقش خانواده در پیشگیری از جرم"، پیشگیری رشدمدار، مجموعه مقالات ارسالی اولین همایش ملی پیشگیری از جرم، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، جلد دوم، تهران، نشر حدیث کوثر، چاپ اول، ۱۳۹۰

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۳۷

۳۶. فرهود گل محمدی، "نگاهی بر نقش حفظ و تقویت ارزش‌ها در جوانان در پیشگیری از وقوع جرم"، پیشگیری رشدمدار، مجموعه مقالات ارسالی اولین همایش ملی پیشگیری از جرم، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، جلد دوم، تهران، نشر حدیث کوثر، چاپ اول، ۱۳۹۰

۳۷. متولی زاده نائینی، نفیسه، "پیشگیری رشدمدار"، مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوم، شماره دوم، بهار ۱۳۸۶

۳۸. موسوی بجنوردی، سید محمد، "بررسی مفهوم و معیار کودکی در تفکر اسلامی و قوانین ایران برای بهره‌مندی از حقوق مربوطه، پژوهش‌نامه متین، شماره ۲۱

۳۹. مهدوی، محمود، نیکزاد اختری، "خانواده، کنترل اجتماعی و پیشگیری از بزهکاری اطفال و نوجوانان"، مطالعات پیشگیری از جرم، زمستان ۹۱، شماره ۲۵

۴۰. مهران، ناصر، "بزهکاری واقعی نامشخص"، پژوهش‌های مدیریت راهبردی، شماره ۲۵ و ۲۶

۴۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، تحقیقات حقوقی، شماره ۲۵ و ۲۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸

۳- تقریرات و جزوه‌های درسی:

۴۲. حاجی ده آبادی، محمدعلی، تقریرات درس جرم شناسی، دوره کارشناسی ارشد دانشکده آموزش‌های مجازی دانشگاه قم، ۱۳۹۰

۴۳. -----، جزوه روانشناسی جنایی دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، ۱۳۹۲

۴۴. نجفی ابرند آبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات دکتر نجفی ابرندآبادی، به کوشش شهرام ابراهیمی، ویراست ششم

۴- پایان‌نامه‌ها

۱۳۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال نهم، شماره سی و سوم، پاییز ۱۳۹۵

۱. افشری، صغرا، بررسی و مقایسه رویکردهای مختلف پیشگیری از بزهکاری کودکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، ۱۳۸۸
۲. کاردار، شبنم، بررسی دلایل جرم‌گرایی اطفال و نوجوانان و نقش خانواده به عنوان مانع بزهکاری اطفال و نوجوانان در شهرستان خوی، دانشگاه قم، ۱۳۹۱

۵- قوانین

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲. قانون مدنی
۳. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۴. اساسنامه انجمن مرکزی اولیا و مربیان
۵. ماده واحده تشکیل شوراهای انجمن اولیا و مربیان
۶. قانون نیروی جمهوری اسلامی ایران
۷. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش
۸. لایحه پیشگیری از وقوع جرم

۶- روزنامه‌ها

۱. روزنامه اعتماد، شماره ۱۳۴۶، به تاریخ ۸۵/۷/۳۰
۲. روزنامه ایران، سال نوزدهم، شماره ۵۴۸۹، ۱۳۹۲/۷/۲۷

ب) منابع عربی

۱. ابن منظور، لسان العرب، جلد سوم، قم، ادب الحوزه، ۱۴۰۵
۲. الطبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، جلد دوم، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۰۸ هجری قمری
۳. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، جلد یازدهم، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷، چاپ پنجم
۴. موسوی خمینی، روح‌ا...، تحریر الوسیله، جلد دوم، قم، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان،

۱۳۹۰

پیشگیری از بزهکاری اطفال با رویکرد خانواده و مدرسه مدار در سیاست جنایی ایران.....۱۳۹

ج) سایت های اینترنتی

۱. انحراف و جرم از دیدگاه جامعه شناسی و حقوقی، مأوی: نشریه داخلی قوه قضائیه، تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۴، سایت اینترنتی: www.maavanews.dadiran.ir
 ۲. واژگان روانشناسی کودک، رشد: دانشنامه شبکه ملی مدارس، تاریخ: ۱۳۹۳/۳/۷، سایت اینترنتی: www.daneshnameh.roshd.ir
 ۳. طالشی، مصطفی، برنامه ریزی مشارکتی، تاریخ: ۱۳۹۳/۲/۶، سایت اینترنتی: www.Pnu.ac.ir
 ۴. شفیععی، شیرین، مشارکت محوری و نقش آن در فعالیت بنگاه های اقتصادی تعاونی، www.Bonyadmaskan.ir وزارت تعاون، دفتر آموزش، بهمن ۱۳۸۶، تاریخ: ۱۳۹۳/۲/۳
 ۵. افتخاری، رکن الدین، تعریف مشارکت در چارچوب برنامه ریزی مشارکتی، تاریخ: ۱۳۹۳/۳/۴، سایت اینترنتی: WWW.Spatialgeography.Blogfa.Com
 ۶. اساسنامه انجمن مرکزی اولیا و مربیان، تاریخ: ۱۳۹۳/۴/۹، سایت اینترنتی: www.Portal.farsedu.ir
 ۷. ماده واحده تشکیل شوراهای انجمن اولیا و مربیان، تاریخ: ۱۳۹۳/۴/۹، سایت اینترنتی: www.fish.medu.ir
 ۸. دانشنامه حوزوی ویکی فقه، تاریخ مراجعه: ۱۳۹۲/۹/۷، www.wikifeqh.ir
 ۹. تاریخچه انجمن اولیا و مربیان تاریخ: ۱۳۹۳/۴/۹، سایت اینترنتی: www.peyvand.medu.ir
- قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش.

